

УДК 81.373.422

ОСОБЛИВОСТІ АНТОНИМІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА ПРИКЛАДІ «ПРЯМИХ ІНВЕСТИЦІЙ»)

Сухий О.О., к. е. н., доцент,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті визначено конвергентні та дивергентні риси антонімічних відношень терміна «прямі інвестиції» в українській мові порівняно з англійською. Виявлено певну розбіжність в антонімічних відношеннях видів інвестицій порівняно з антонімічними відношеннями між іншими фінансово-економічними термінами з тим самим атрибутом «прямий». Установлено, що антонімічна пара «прямі інвестиції» – «портфельні інвестиції» за ознакою ступеня впливу інвестора може мати властивості як комплементарних, так і градуальних антонімів залежно від обраного методологічного підходу.

Ключові слова: антоніми, економічна термінологія, прямі інвестиції, комплементарні антоніми, градуальні антоніми.

В статье определены конвергентные и дивергентные черты антонимичных отношений термина «прямые инвестиции» в украинском языке сравнительно с английским. Обнаружены различия в антонимичных отношениях видов инвестиций по сравнению с антонимичными отношениями между другими финансово-экономическими терминами с тем же атрибутом «прямой». Установлено, что антонимичная пара «прямые инвестиции» – «портфельные инвестиции» по признаку степени влияния инвестора может иметь свойства как комплементарных, так и градуальных антонимов в зависимости от выбранного методологического подхода.

Ключевые слова: антонимы, экономическая терминология, прямые инвестиции, комплементарные антонимы, градуальные антонимы.

Sukhyi O.O. PECULIARITIES OF ANTONYMY IN ENGLISH AND UKRAINIAN INVESTMENT TERMINOLOGY (BASED ON "DIRECT INVESTMENT")

Convergent and divergent features of the antonymic relations of the term "direct investment" in the Ukrainian language compared to English are defined. Some discrepancies in antonymy between investment terminology and other financial terminology (with the attribute "direct") were revealed. It is proved that depending on the methodological approach in the economic research antonymic pair "direct investment" – "portfolio investment" could display the properties either of complementary or gradual antonyms.

Key words: antonyms, economic terminology, direct investment, complementary antonyms, gradual antonyms.

Постановка проблеми. Термінологія інвестиційної сфери є однією з важливих ділянок дослідження економічної термінології у зв'язку із залученням іноземного капіталу, а також з огляду на факт значного запозичення багатьох інвестиційних термінів. Тому погляд на цю тематику крізь призму одного з ключових семантичних відношень – антонімію, а також контрастивне зіставлення англійської й української терміносистем є актуальним і становить як теоретичну, так і практичну цінність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище антонімії в економічній термінології в цілому та в деяких її підсистемах уже знайшло певне відображення в науковій літературі. С. Шестакова розглядає антонімію в економічній термінології загалом, висвітлюючи види антонімів, їх структуру та способи утворення [1]. Антонімічні терміни галузі туризму в англійській мові проаналізовані в праці

Н. Біян [2]. Дослідження антонімічних відношень у терміносистемах банківської сфери (на матеріалі англійської й української мов) здійснила О. Петрина [3]. У зв'язку зі зростанням ролі природного капіталу та необхідністю враховувати екологічні наслідки під час здійснення економічної діяльності уваги заслуговує робота М. Саломахи щодо антонімії англійської термінології сфери охорони довкілля [4]. Антонімія в українській термінології менеджменту представлена працями Н. Краснопольської [5]. Функціонування антонімів у термінології маркетингу (на прикладі сучасної німецької мови) простежене С. Вовчанською [6]. Водночас відсутні дослідження антонімії термінології сфери інвестування та контрастивного зіставлення цього лінгвістичного феномена в українській і англійській термінології. Загальні дослідження економічної термінології не покривають достатньою мірою термінологію сфери

інвестування, не висвітлюють повністю її істотних особливостей. Ще одним важливим аспектом залишається виявлення полісемії термінів через множинність антонімів.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в дослідженні антонімічних зв'язків ключових англійських і українських термінів сфери інвестування (що пов'язані з прямими інвестиціями), проведенні їх контрастивного аналізу та з'ясування відмінностей між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільність або недоцільність аналізу антонімії в термінології розглядалася в низці наукових статей. Л. Новіков висловив негативну, несхвальну позицію щодо антонімічних відношень між термінами [7, с. 58]. Чимало вчених указали на переваги аналізу антонімічних відношень між термінами. Наприклад, Н. Краснопольська стверджує, що антоніми в термінології виступають «видовими розрізнявачами спільної родової сутності» і важливим засобом більш точного з'ясування суті термінів і взаємозв'язків між ними [5, с. 207], що, на наш погляд, є важливим проявом системності в термінології. На думку Н. Цимбал, антоніми в термінології допомагають «з'ясувати й розмежувати значення синонімічних, полісемічних чи паронімічних слів» [8, с. 192]. Вагомий аргумент на користь антонімії в термінології наводить Н. Біян, спираючись на той факт, що антонімія «не порушує основних принципів термінології: системності, однозначності, точності, прозорості та стилістичної нейтральності» [2, с. 119].

Провівши аналіз означеного питання та викладених у наукових джерелах дискусійних поглядів, вважаємо раціональним утриматися від загальних висновків про доцільність чи недоцільність лінгвістичного дослідження антонімії в термінології, а розглядати її користь і функціональну обґрунтованість стосовно конкретних випадків певної галузі наукових знань. На нашу думку, доречність застосування антонімів у термінології залежить від специфіки аналізованих феноменів і термінів, що їх описують, а також від протиставлення цих термінів у відповідній галузі науки.

Справді, якщо певне наукове явище існує самостійно, то вважати антонімічною парою до терміна, який це явище описує, лише його відсутність було б невиправдано (за умови, що вона не становить окремого наукового феномена), бо аналіз антонімії в такому разі

позбавляється практичного наукового обґрунтування в цій галузі знань. Наприклад, під час побудови факторних моделей науковці шукають кореляцію між різними показниками, зокрема економічними, проте вважати «відсутність кореляції» антонімом до терміна «кореляція» принаймні в руслі окресленого наукового аналізу вважаємо недоцільним, оскільки таке явище переважно не становить самостійного наукового інтересу. Таким чином, застосування антонімії в термінології залежить від конкретної ситуації у відповідній галузі знань і може бути виправданим і доволі продуктивним, якщо сам науковий аналіз цієї галузі знань широко використовує протиставлення певних термінів і приділяє значну увагу дослідженню кожного з них, що обґрунтовує аналіз антонімії і з лінгвістичного погляду, і з погляду науки, терміносистема якої аналізується. Більше того, протиставлення термінів, їх семантична опозиція дає змогу чіткіше розмежувати відповідні семантичні мікрополя та відобразити відмінні характерні риси (диференціал) їх денотатів.

Так, у багатьох економічних дослідженнях інвестиційної сфери відбувається протиставлення двох видів інвестицій: прямих і портфельних. В економічному аналізі інвестиційної діяльності їх часто протиставляють, тобто відбувається формування смислової термінологічної функціональної антонімічної пари, що можемо вважати особливим термінологічним випадком антонімії й розглядаємо його як частковий випадок контекстуальної антонімії, оскільки в загальнонавчній лексиці ці фразеологічні одиниці не є антонімами. Тому інтерес викликає аналіз вищезгаданої української термінології в економічній науці і її зіставлення з відповідною англійською термінологією.

Український термін «прямі інвестиції» має безпосередній англійський відповідник – «direct investment». Як стосовно перекладу, так і вживання в українській і англійській економічній літературі тут, на перший погляд, мала би бути відповідність між українською й англійською мовою. Справді, цей термін викликає найменше дискусій у науковій літературі (серед термінів, які ми охоплюємо в представленій статті). Проте пошук і дослідження антонімів до цього терміна як на функціональному рівні (стосовно галузі інвестування), так і на лінгвістичному рівні (як ми покажемо далі) виявляє його двозначність.

З одного боку, нами виявлені певні дивергентні риси антонімічних відношень терміна

«прямі інвестиції» в українській мові порівняно з англійською. Так, в англійській мові прикметник «direct» має широковживаний антонім «indirect» [9], що використовується у формуванні антонімічної пари «indirect investment». Проте найбільш типовим антонімом до прикметника «прямий» у загальноживаній лексиці української мови буде прикметник «кривий», який базується на використанні протилежної семи [10, с. 282]. Також трапляється менш поширений антонім «непрямий» (утворений заперечною часткою «не» при збереженні кореня вихідного слова). Оскільки антонімічна пара «прямий – кривий» описує фізичні характеристики матеріальних об'єктів, то для термінології, яка охоплює абстрактні лексеми, вона є невідповідною, а отже, увагу зосередимо на антонімі «непрямий». Як показав проведений нами аналіз, така характеристика саме щодо інвестицій поки що не знаходить широкого застосування в українській економічній науці. Зауважуємо тут нестачу системного уніфікованого підходу в економічній науковій термінології, оскільки, наприклад, методи державного регулювання економіки поділяються на прямі та непрямі; більше того, у самій сфері фінансів, а саме в оподаткуванні, є чітке смислове антонімічне протиставлення прямих і непрямих податків, яке теж є дуже поширеним. З огляду на таку практику застосування антонімічних словосполучень із прикметниками «прямий» – «непрямий» у термінології інших сфер економічної науки, зокрема фінансів, виникає розбіжність в антонімічних відношеннях певних інвестиційних термінів, коли прямим інвестиціям протиставляються насамперед портфельні інвестиції.

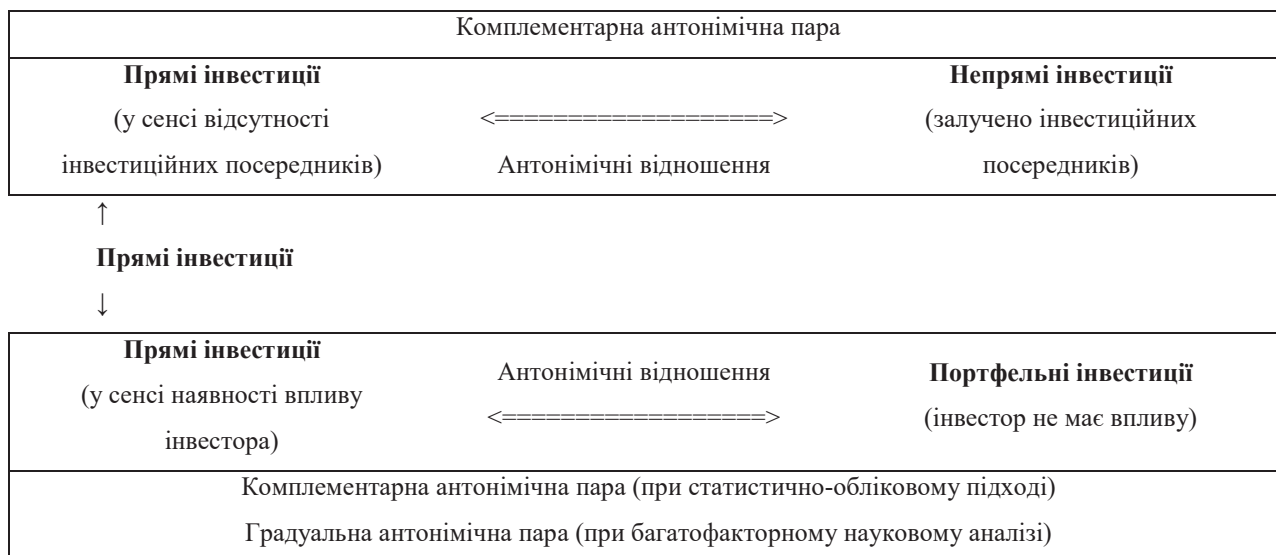
В англійській фаховій мові (на відміну від української) в економічній сфері термін «direct investment» є широковживаним [11; 12] і означає здійснення інвестиційних вкладень інвестором безпосередньо, тобто без участі інвестиційних посередників, і в цьому сенсі він протиставляється саме терміну «indirect investment» (для опису інвестицій, які здійснюються із залученням інвестиційних посередників). У тримовному англо-російсько-українському словнику з економіки та фінансів щодо видів інвестицій представлений переклад з англійської мови терміна «direct investment» українською та російською мовами [13, с. 209], проте англійський термін «indirect investment» не згаданий і не перекладений. Можемо це пояснити лише тим, що він

не має настільки широковживаних аналогів у наукових публікаціях українською мовою через позамовні чинники – слабкість українського фондового ринку та незрілість ринку інвестиційних посередників.

Також важливо зазначити, що аналізовані терміни для позначення видів інвестицій утворюються за схемою «прикметник» + «іменник», що, як справедливо вказує С. Шестакова, є однією з типових схем терміноутворення в економічній науці загалом [1]. Термінологічні антонімічні пари формуються на базі антонімічної пари прикметників (атрибутивів), які включені в основний термін-словосполучення: «прямі» – «непрямі», «безпосередні» – «опосередковані» тощо. Звернемо увагу, що антонімічна пара «прямі інвестиції» – «непрямі інвестиції» (у контексті наявності чи відсутності інвестиційних посередників) буде комплементарною за своїм характером (один із термінів виключає інший, а разом вони охоплюють усю множину інвестицій).

Проведений пошук антонімічних пар виявив той факт, що протиставленням, антонімом до прямого інвестування «direct investment» і в англійській, і в українській економічній літературі є не лише аналізований термін «indirect investment», але також і «portfolio investment» [14; 15, с. 25]. Наявність таких двох різних антонімів однозначно вказує на полісемію терміна «прямі інвестиції» («direct investment»), яку простежуємо як в українській, так і в англійській професійній мові. І якщо полісемія лексеми загального вжитку (і наявність декількох антонімів) є цілком прийнятною, то в термінології таке явище полісемії є небажаним.

Щоб глибше розглянути це явище, перейдемо до аналізу другої ключової антонімічної пари, яка стосується іншого значення терміна «прямі інвестиції» й позначає ті інвестиції, які забезпечують інвестору прямий контроль над підприємством, передбачають його пряму участь в управлінні. Згідно з українським законодавством до прямих інвестицій відносять інвестиції, які дають інвестору понад 10% частки власності в інвестованому підприємстві (що є одним із найпростіших, найбільш явних, проте далеко не вичерпним ідентифікатором впливу інвестора). Проведений аналіз виявляє, що в цьому значенні антонімом до терміна «прямі інвестиції» («direct investment») будуть інвестиції портфельні («portfolio investment»).

Рис. 1. Антонімічні відношення терміна «прямі інвестиції» і його типологія залежно від обраного методологічного підходу й семантичного наповнення терміна

Антонімічна пара «прямі інвестиції» – «портфельні інвестиції», виділена за ознакою наявності впливу інвестора, на нашу думку, може бути віднесена виключно до комплементарних антонімів лише під час статистичного аналізу сфери інвестування, коли дослідник наперед для всієї множини інвестицій установлює єдиний числовий критерій частки власності інвестора в статутному фонді (10%, чи 20%, чи 25%, чи 50% тощо) і використовує його як єдиний ідентифікатор прямих інвестицій. Водночас під час глибшого наукового аналізу окремих випадків інвестування, урахувавши складнощі визначення наявності такого впливу інвестора, залежність цього впливу від технологій, наданих інвестором, його доступу до ринків, наявності чи відсутності інших мажоритарних інвесторів, величини їх пакетів акцій, розподілу решти акцій (їх розпорошеності чи консолідованості) тощо, мінімально необхідний для контролю над фірмою рівень участі інвестора у статутному фонді може коливатися в значних межах, і тому ця антонімічна пара буде вже набувати, на наше переконання, ознак градуальних антонімів у тому сенсі, що чітка й однозначна межа переходу від одного виду інвестицій до іншого не є чітко встановленою. Справді, вплив інвестора може бути більшим чи меншим, зростати чи спадати, а тому до цієї видової ознаки, на нашу думку, може бути застосований не лише бінарний, але й градуальний підхід.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений контрастивний аналіз антонімії серед термінів, що описують ключові види

інвестицій, виявив, що спільним для всіх аналізованих лексем є термін (виразник родового поняття) і видові атрибути («прямі» – «непрямі», «прямі» – «портфельні»), які формують антонімічну опозицію. Перша пара є антонімічною в англійській мові і в загальноновживаній лексиці («direct» – «indirect»), натомість в українській мові подібна антонімічна опозиція трапляється в словосполученнях фахової мови (прямі податки – непрямі податки, прямі інвестиції – непрямі інвестиції, прямі методи регулювання – непрямі методи регулювання), оскільки найпоширеніші загальномовні антоніми до слова прямиї («direct») в українській і англійській мовах відрізняються.

І в українській, і в англійській мовах антонімія за ознакою наявності чи відсутності інвестиційного посередника («прямі інвестиції» – «непрямі інвестиції», «direct investment – indirect investment») реалізується через комплементарні антоніми словотвірного типу, утворені за допомогою префіксів зі збереженням кореня лексеми. Антонімічна пара атрибутів «прямі» – «портфельні» формує антонімічну опозицію виключно в терміносистемі інвестування.

Виявлено, що антонімічна пара «прямі інвестиції» – «портфельні інвестиції» за ознакою ступеня впливу інвестора має властивості як комплементарних, так і градуальних антонімів із суб'єктивним визначенням меж розподілу між згаданими видами в межах семантичного поля всіх інвестицій. При цьому і в українській, і в англійській мові термінів ці антоніми є лексичними, різнокореневими й базуються

на введенні через атрибут «портфельні» нової семи «інвестиційний портфель». Відзначено, що ця сема й атрибут «портфельні» ще не є достатніми для чіткого й однозначного окреслення семантичного поля портфельних інвестицій як таких, що не передбачають прямого контролю інвестора. Отже, це питання може становити перспективне поле для подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шестакова С. Антонімія в економічній термінології. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «філологічні науки». 2017. № 1(13). С. 251–255.
2. Біян Н. Синонімічні й антонімічні відношення в сучасній англійській терміносистемі туризму. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ II. Термінознавство. 2011. № 6. Ч. 2. С. 117–122.
3. Петрина О. Антонімічні відношення у терміносистемах банківської сфери (на матеріалі англійської й української мов). Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки», мовознавство. Дрогобич, 2015. № 4. С. 138–145.
4. Саламаха М. Антонімія у парадигматичних відношеннях англомовної термінології сфери охорони довкілля. Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. 2013. Вип. 68. С. 220–223.
5. Краснопольська Н. Антонімія в українській термінології менеджменту. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2013. Кн. 1. С. 206–209.
6. Волчанская С. Функционирование антонимов в терминологии маркетинга современного немецкого языка. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. № 7. Ч. 2. С. 49–51.
7. Новиков Л. Антонимия, ее типы и место в лексико-семантической системе языка. Тезисы докл. науч. конф. «Вопр. описания лексико-семантической системы языка». 1972. Ч. 2. С. 57.
8. Цимбал Н. Антонімічні відношення в термінології органічної хімії. Українська термінологія і сучасність. Зб. наук. праць. К., 1998. С. 188–192.
9. Dictionary by Merriam-Webster: URL: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus> (дата звернення 25.09.2017).
10. Полюга Л. Повний словник антонімів української мови. 3-є вид., допов. і випр. К.: Довіра, 2006. 510 с.
11. Nishiotis G. Do Indirect Investment Barriers Contribute to Capital Market Segmentation? Journal of Financial and Quantitative Analysis. 2004. № 39(3). P. 613–630. DOI: 10.1017/S0022109000004051.
12. Suárez J. Indirect Investment in Real Estate: Listed Companies and Funds. European Real Estate Markets. London: Palgrave Macmillan, 2009. P. 113–151.
13. Богиня Д. Англо-російсько-український словник з економіки та фінансів. Довідкове видання. Вінниця: Нова Книга, 2002. 444 с.
14. Драбик І. Зростання значення прямих іноземних інвестицій у стратегіях розвитку сучасних підприємств. Економіка та держава. 2008. № 4. С. 23–26.
15. Guerin S. The Role of Geography in Financial and Economic Integration: A Comparative Analysis of Foreign Direct Investment, Trade and Portfolio Investment Flows. World Economy. 2006. Vol. 29. P. 189–209.